

*До спеціалізованої вченої ради Д 08.727.02
Дніпровського державного університету
внутрішніх справ, 49005, м. Дніпро,
просп. Науки, 26*

ВІДГУК

офіційного опонента

**доктора юридичних наук, професора Бабенка Андрія Миколайовича
на дисертацію Чегіля Антона Леонідовича «Відповідальність за
вимагання неправомірної вигоди у кримінальному праві України»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за
спеціальністю 12.00.08 кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право**

Актуальність теми дослідження. Дослідження проблеми відповідальності за вимагання неправомірної вигоди обумовлена необхідністю забезпечення системної та ефективної протидії корупції, яка являє собою деструктивний феномен, що суттєво підриває авторитет державних інституцій, порушує принципи добросовісної конкуренції в приватному секторі та загрожує стабільності національної економіки. У контексті гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами, визначеними, зокрема, Конвенціями ООН та Ради Європи щодо боротьби з корупцією, особливої ваги набуває питання правової несумісності та відсутності єдиної системи санкцій за вимагання як у публічній, так і в приватній сферах. Аналіз даної проблематики дає змогу не лише виявити прогалини у чинному законодавстві, такі як відсутність чітко закріплених обмежень на зайняття посад, але й сформулювати обґрунтовані пропозиції для вдосконалення кримінально-правових заходів впливу. Це включає впровадження таких інструментів, як кратні штрафи, які сприяють реалізації принципів справедливості та забезпечення невідворотності покарання за найбільш зухвалі прояви корупційної діяльності.

Крім того, актуальність даного дослідження зумовлюється як стійкою тенденцією до зростання кількості відповідних кримінальних правопорушень, так і відсутністю узагальненої офіційної статистики щодо окремої кваліфікуючої ознаки «вимагання». За даними офіційної звітності Офісу Генерального прокурора України за 2023–2025 роки та січень 2026 року, у структурі кримінальних правопорушень, пов'язаних із одержанням або наданням неправомірної вигоди (статті 354, 368, 368-3, 368-4, 369-2 КК України), спостерігається загальна тенденція до зростання кількості

Дніпровський державний університет внутрішніх справ	
Вх. №	1913
« 12 »	06 2026 р.
Основний док.	9
Додаток	—

облікованих проваджень. Так, якщо у 2023 році сукупна кількість облікованих кримінальних правопорушень за вказаними статтями становила 1916, то у 2024 році — 2467, а у 2025 році — вже 3073. Тобто за два роки приріст склав понад 60%. Особливо показовим є стрімке зростання за ст. 369-2 КК України (зловживання впливом): з 411 випадків у 2023 році до 1211 у 2025 році. Також суттєве зростання зафіксовано за ст. 354 та 368-3 КК України у 2025 році. Навіть показники лише за січень 2026 року свідчать про збереження високого рівня реєстрації таких правопорушень. Окремої уваги заслуговує динаміка вручення повідомлень про підозру, що свідчить про підвищення процесуальної активності органів досудового розслідування та реальну кримінально-правову реакцію держави на такі діяння. Водночас суттєвою проблемою є те, що офіційна статистична звітність не містить диференційованих даних саме щодо випадків, у яких інкримінується кваліфікуюча ознака «вимагання неправомірної вигоди». Облік здійснюється за статтями Особливої частини КК України загалом, без виокремлення форм об'єктивної сторони, зокрема вимагання як способу вчинення злочину. Це унеможливорює: визначення реального рівня поширеності саме вимагання неправомірної вигоди; проведення коректного кримінологічного аналізу відповідного явища; оцінку ефективності застосування кваліфікуючих ознак; формування обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення законодавства та правозастосовної практики. Таким чином, актуальність дослідження зумовлена, з одного боку, стабільним зростанням кількісних показників кримінальних правопорушень корупційної спрямованості, а з іншого — відсутністю спеціалізованої статистичної інформації щодо ознаки «вимагання», яка має самостійне кримінально-правове значення та впливає на кваліфікацію, ступінь суспільної небезпечності діяння і призначення покарання. У сучасних умовах трансформації антикорупційної політики та підвищення вимог до аналітичного забезпечення кримінальної юстиції наукове дослідження проблем кваліфікації та обліку випадків вимагання неправомірної вигоди набуває особливої теоретичної та практичної значущості.

Вище наведене дає підстави зробити висновок про наявність **істотної науково-практичної проблеми**, яка потребує відповідного оформлення у вигляді окремого напрямку наукових досліджень. Зазначене свідчить про безумовну **актуальність** обраної теми і своєчасність проведеного **Чегілем Антоном Івановичем** дослідження за темою: **«Відповідальність за вимагання неправомірної вигоди у кримінальному праві України»**.

Об'єкт та предмет дисертації, відповідають заявленій темі і свідчать про правильність обраних автором методологічних підходів до розкриття проблем, що винесені у назву роботи. Структура плану роботи та послідовність його викладення також відповідає темі дослідження і у повній мірі розкриває її зміст. Автор вміло та послідовно визначає завдання дослідження, які логічно випливають із задекларованої мети. Заслуговує на схвалення також використані у роботі методи дослідження, зокрема їх кількість виваженість обрання та вміле застосування, що повною мірою відображається в структурі рецензованої роботи (*дис. С.22-26; автореф. С.5-6*).

У роботі чітко простежується зв'язок з науковими програмами, планами та темами. Робота виконана відповідно до: Антикорупційної стратегії на 2021–2025 роки (постанова Кабінету Міністрів України від 04 березня 2023 року № 220.), «Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки» (Закон України розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.06.2022 № 2322-IX), «Про схвалення Стратегії боротьби з організованою злочинністю» (розпорядження Кабінету Міністрів України розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 р. № 482-р), наказу МВС України «Про затвердження тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020-2024 роки» від 11.06.2020 р. № 454, основних напрямів наукових досліджень Науково-дослідного інституту публічного права на 2020–2025 рр., а також Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 р., схвалених постановою Загальних зборів Національної академії правових наук України від 03.03.2016 р.; тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок Міністерства освіти і науки на 2022-2026 роки, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 03.02.2022 р. № 109.

Структура дисертаційного дослідження є загалом логічно побудованою, обумовлена поставленими метою та завданнями дослідження, його об'єктом та предметом, відповідає логіці наукового пошуку та композиційно складається з анотації, вступу, трьох розділів, що включають сем підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 261 сторінок, обсяг тексту 217 сторінок, список використаних джерел (257 найменувань) розміщено на 30 сторінках.

Не викликає заперечень **ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність**. Результати дисертаційної роботи Чегіля А.Л. видаються достатньо обґрунтованими, оскільки автором опрацьовано численну кількість літературних джерел (257 найменувань), присвячених аналізованим проблемам. При цьому автор висвітлив ті чи інші позиції вчених, проаналізував ступінь їхньої аргументованості і виклав своє бачення щодо поглядів цих дослідників та ступеню досконалості чинних засобів протидії такому виду злочинності.

Дисертація будується на достатній для дослідження такого рівня методологічній базі. Робота характеризується застосуванням дослідницьких методів сучасної теорії пізнання, у тому числі таких, як загальнонаукових (метод діалектичного аналізу, системно-структурний та формально-логічний та ін. методи), так й методів, притаманних дослідженням у правових науках (догматичний, порівняльно-правовий, історико-правовий та ін.).

У роботі широко використовуються вітчизняні та міжнародні правові акти. Зокрема, Конституція України, Керівні принципи ООН з питань внутрішнього переміщення 1998 р., Кримінальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України, чинні закони та підзаконні нормативно-правові акти України у сфері антикорупційної діяльності.

Ознайомлення з **емпіричною базою** дисертації, вивчення та перевірка отриманих результатів дає підстави констатувати про їх репрезентативність, об'єктивність та відповідність основним вимогам наукового пізнання. Емпіричну базу дослідження становлять узагальнення правозастосовної діяльності Офісу Генерального прокурора щодо динаміки корупційних правопорушень за 2020–2025 роки; звітність Державної судової адміністрації України за формою № 6 (Про стан розгляду справ про кримінальні корупційні правопорушення) за період 2020–2024 років); вироки Вищого антикорупційного суду (ВАКС) та постанов Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо розмежування статусів службових осіб; узагальнення судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду стосовно дотримання принципів індивідуалізації покарання у справах про корупцію; вироки Єдиного державного реєстру судових рішень за ст. ст. 354, 368, 369-2 КК України, де досліджувався вплив «особистих інтересів» суб'єкта на кваліфікацію діяння; статистика закриття кримінальних проваджень на підставі ч. 5 ст. 354 КК України тощо. (дис. С. 25; автореф. С. 6-7).

Основні здобутки Чегіля А.Л. є **достатньо апробованими**. Основні положення та висновки дисертації оприлюднені автором у виступах на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях і круглих столах. Основні положення роботи викладені у семи наукових працях, із яких 4 – наукові статті у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, 1 – стаття у періодичному науковому виданні іншої держави за профілем дисертації, 2 – тези доповідей на науково-практичних заходах (дис. С. 28; автореф. С. 8).

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що представлена дисертаційна робота є одним із перших комплексних досліджень, яке присвячене формуванню комплексної, концептуально цілісної доктринальної моделі вимагання неправомірної вигоди як самостійного кримінально-правового феномену, що поєднує історичний, порівняльно-правовий, нормативний та доктринальний аналіз положень КК України. **Винесені автором на захист концептуальні положення, висновки, рекомендації загалом мають наукову цінність, є новими або такими, що наділенні істотними ознаками новизни. Так, автором уперше:**

- обґрунтовано положення про еволюцію вимагання від майнового насильницького посягання до складної форми корупційного примусу, що посягає не лише на відносини власності, а й на публічні інтереси, авторитет влади та принцип доброчесності;
- сформульовано доктринальне визначення поняття вимагання неправомірної вигоди як форми кримінально караного примусу корупційного характеру, що полягає у створенні службовою або іншою спеціальною особою стану вимушеності шляхом погрози порушення законних прав чи інтересів з метою одержання неправомірної вигоди;
- доведено необхідність законодавчого закріплення єдиного універсального визначення вимагання для всіх корупційних складів та обґрунтовано можливість визнання його самостійним закінченим кримінальним правопорушенням;
- розроблено концепцію предмета корупційних кримінальних правопорушень, у яких обов'язковою ознакою є вимагання, як комплексного явища матеріального або нематеріального характеру, що безпосередньо обумовлює кримінально-правову оцінку діяння;

Відмінною ознакою роботи є той факт, що дисертант удосконалив - наукові підходи до визначення родового та безпосереднього об'єкта кримінальних правопорушень, пов'язаних із вимаганням неправомірної вигоди, шляхом доведення їх єдиної соціально-правової природи – охорони встановленого порядку здійснення службових та делегованих повноважень;

критерії відмежування вимагання від прохання неправомірної вигоди на підставі наявності чи відсутності погрози саме законним правам та інтересам особи; - підходи до визначення кола спеціальних суб'єктів (службових осіб публічного та приватного права, осіб, які надають публічні послуги, суб'єктів зловживання впливом); - доктринальне розуміння суб'єктивної сторони вимагання неправомірної вигоди як діяння, що може бути вчинене виключно з прямим умислом; - наукові підходи до тлумачення ознаки вимагання у складі зловживання впливом (ст. 369-2 КК України) з урахуванням практики Верховного Суду..

Цікавим та перспективним вважається авторський підхід до розвитку положення щодо обґрунтування необхідності гармонізації українського кримінального законодавства з положеннями міжнародних актів, зокрема Конвенція ООН проти корупції та Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією.

Всі вище названі положення та висновки і рекомендації мають не лише **наукову, а й практичну цінність**. Зазначене знайшло своє втілення в тому, що висновки і пропозиції, викладені в дисертації, можуть знайти використання у: *правотворчості* – для вдосконалення кримінального законодавства України в частині уніфікації понятійного апарату, усунення прогалин, гармонізації санкцій; *правозастосовній діяльності* – органами досудового розслідування та судами для чіткого розмежування «вимагання» від «прохання» або «пропозиції» неправомірної вигоди на основі наявності погрози саме законним правам та інтересам особи; кваліфікації зловживання впливом; правильного встановлення статусу осіб, що надають публічні послуги, та працівників приватного сектору; *науково-дослідній роботі* – для подальших теоретичних розробок у сфері антикорупційного законодавства; *освітньому процесі* – для здобувачів вищої освіти під час викладання курсу Загальної та Особливої частини кримінального права та при підготовці підручників, навчальних посібників та методичних рекомендацій з дисциплін: «Кримінальне право України (Особлива частина)»; «Кваліфікація кримінальних правопорушень».

Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації. Звертають на себе увагу оформлення дисертації, науковий стиль викладення її державною мовою не викликає зауважень. Дисертація у цілому свідчить про досить вільну орієнтацію автора у кримінально-правовій, кримінологічній та кримінально-виконавчій науці, глибоку обізнаність у науковій літературі та у законодавстві, високу наукову ерудицію, що

відповідає високому рівню наукової кваліфікації. Головні висновки і пропозиції автора ґрунтуються на достатньому науковому рівні, який дає підстави визнати дослідження цілком самостійним і завершеним. Більшість висновків дисертанта науково обґрунтовані та оригінальні, сприяють перегляду усталених догм.

Позитивна оцінка рецензованої роботи в цілому та її окремих положень не виключає можливості і необхідності висунути певні застереження і зауваження щодо позицій, які потребують критичної оцінки, є спірними або потребують додаткової аргументації та дають можливість вступити в дискусію з автором:

1. У підрозділі 4.1 дисертації «Караність у складах кримінальних правопорушень ознакою яких є вимагання неправомірної вигоди» автором виявлено окремі недоліки законодавчого регулювання санкцій, що проявляються у непослідовності підходів до встановлення додаткових покарань та недостатній узгодженості між складами «публічної» і «приватної» корупції.

На мою думку, говорити про караність певного кримінального правопорушення можна вести мову тоді, коли досліджено засади формування заходів кримінально-правового впливу в цілому. Так, про це у своїх працях на рівні докторських дисертацій вели мову Ю.А. Пономаренко, Н.А. Орловська, О.О. Книженко та ін. Пропоную автору під час захисту уточнити свою позицію з цього приводу.

2. Автором досліджено кримінально-правову регламентацію вимагання неправомірної вигоди у зарубіжних країнах, виокремлені спільні та відмінні риси моделей криміналізації, оцінено можливість імплементації позитивного досвіду в національне законодавство. По суті порівнянню підлягали лише деякі КК європейських та пострадянських країн. У роботі відсутні критерії обрання певної країни для вивчення її досвіду антикорупційної діяльності та її правового забезпечення.

3. Засвідчую слушність твердження автора про те, що у складах кримінальних правопорушень, ознакою яких є вимагання неправомірної вигоди (статті 354, 368, 368-3, 368-4, 368-5, 369-2 Кримінального кодексу України) об'єктивна сторона характеризується складною правовою природою вимагання неправомірної вигоди. У вступі наведено певні статистичні дані щодо поширеності цих злочинів із вказівкою на те, що чинний статистичний облік не виділяє окремою графою саме вимагання неправомірної вигоди. Вважаю, що тут автор мав би розробити

кримінологічну обґрунтовану пропозицію щодо виділення такої статистики в окрему, оскільки такі злочини є дійсно одними з найнебезпечніших в системі корупційних кримінальних правопорушень.

4. У тексті дисертації містяться дані, на які посилається автор щодо узагальнення правозастосовної діяльності Офісу Генерального прокурора щодо динаміки корупційних правопорушень за 2020–2025 роки; звітності Державної судової адміністрації України за формою № 6 (Про стан розгляду справ про кримінальні корупційні правопорушення) за період 2020–2024 років); вироків Вищого антикорупційного суду (ВАКС) та постанов Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо розмежування статусів службових осіб; узагальнення судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду стосовно дотримання принципів індивідуалізації покарання у справах про корупцію; вирок Єдиного державного реєстру судових рішень за ст. ст. 354, 368, 369-2 КК України, де досліджувався вплив «особистих інтересів» суб'єкта на кваліфікацію діяння; статистика закриття кримінальних проваджень на підставі ч. 5 ст. 354 КК України Але у додатках відсутні матеріали (у вигляді анкет, аналітичних довідок і т.д.) щодо узагальнення відповідних результатів.

Висловлені зауваження стосуються переважно спірних, дискусійних проблем. Вони не впливають на загальну позитивну оцінку роботи, яка є самостійним завершеним комплексним дослідженням актуальної теми, має науково-теоретичне і практичне значення і містить наукові положення, які є новим вирішенням конкретного наукового завдання і сприяють удосконаленню чинної практики запобігання корупційної злочинності України.

Ґрунтуючись на викладеному вважаю, що дисертаційне дослідження **Чегіля Антона Леонідовича «Відповідальність за вимагання неправомірної вигоди у кримінальному праві України»** є завершеною кваліфікаційною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що у сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, яке має суттєве значення для науки кримінального права, вона відповідає вимогам пп. 9, 11 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (із змінами, внесеними постановами Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2015 р. № 656, від 30 грудня 2015 р. № 1159, від 27 липня 2016 р. №567, від 20 листопада 2019 р. №943 та від 15 липня 2020 р. №607), основним вимогам до дисертацій та авторефератів дисертацій та іншим

керівним документам Атестаційної колегії Міністерства освіти і науки України, а її автор заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Опонент:

**Завідувач кафедри
кримінально-правових дисциплін
інституту права та безпеки
Одеського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор**

Андрій БАБЕНКО

«ПОГОДЖЕНО»

**Перший проректор
Одеського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор**

Максим КОРНІЄНКО